

ОЛЬГА ДУБІНЧУК

Бердянський держаний педагогічний університет, м. Запоріжжя, Україна; *e-mail: olgad.sea@gmail.com*; ORCID: 0009-0003-1514-172X

ТЕТЯНА НЕСТОРЕНКО

професор AS, кандидат економічних наук, доцент, Сілезька академія, м. Катовіце, Польща; Бердянський держаний педагогічний університет, м. Запоріжжя, Україна; *e-mail: tetyana.nestorenko@wst.pl*; ORCID: 0000-0001-8294-6235

ІРИНА ОСТОПОЛЕЦЬ

кандидат психологічних наук, доцент, Мелітопольський держаний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя, Україна; *e-mail: irinaostopolets@gmail.com*; ORCID: 0000-0001-7315-2062

ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ ТА РОЛЬ МОТИВАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

s. 103-116

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено психологічні бар'єри та роль мотиваційних чинників у формуванні підприємницької готовності студентів в умовах воєнного часу. Результати анкетування, проведеного в квітні 2025 р. серед 32 студентів Бердянського державного педагогічного університету (тимчасово переміщеного до м. Запоріжжя), виявили ключові внутрішні перешкоди, які стримують підприємницьку активність молоді, зокрема страх невдачі, низьку самооцінку, відсутність досвіду, нестачу підтримки та страх відповідальності. Особливу увагу приділено впливу академічної спеціалізації, вікових характеристик, соціального оточення, а також впливу війни на психологічну стійкість студентів. Проаналізовано значення зовнішньої та внутрішньої мотивації у формуванні готовності до започаткування власної справи. Зроблено висновок про необхідність запровадження цілеспрямованих освітніх програм, які сприятимуть розвитку підприємницького мислення, подоланню бар'єрів та стимулюванню ініціативності серед студентської молоді в умовах турбулентності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

підприємницька діяльність, війна, психологічні бар'єри, мотивація, студенти, переміщений університет.

Вступ.

Підприємництво є рушійною силою економіки, яка сприяє створенню робочих місць та залученню інновацій. Активний технологічний прогрес та глобальний перехід до економіки, що орієнтована на інновації, створили сильний попит на креативних та талановитих людей. Вивчення психологічних бар'єрів, що заважають молоді вступати в бізнес, є актуальним, тому що розуміння цього дозволяє розробити стратегії для їх подолання. Це, в свою чергу, стимулює економічне зростання міста, регіону та країни в цілому. Підприємницька діяльність сприяє розвитку лідерських якостей, відповідальності й самостійності студентської молоді. Подолання психологічних перешкод допомагає краще адаптуватися в суспільстві та повністю реалізувати свій потенціал. Студенти – це майбутні лідери та новатори суспільства, а заохочення їх до підприємницької

діяльності допомагає розвивати ключові життєві навички. В умовах масштабних змін на ринку праці України, спричинених повномасштабною російсько-українською війною, зокрема скороченням кількості підприємств на прифронтових територіях, підприємництво для студентів переміщених університетів стає не просто варіантом професійної реалізації, а й засобом виживання та адаптації до нової економічної реальності [1]. Розуміння психологічної готовності студентів щодо відкриття власної справи дозволяє закладам вищої освіти коригувати навчальні програми, включати до неї вибіркові освітні компоненти з розвитку підприємницьких навичок та психологічної резильєнтності. Опитування студентів дозволяє оцінити їх ставлення до відкриття власної справи, вплив мотивації, страхів та бар'єрів. Ці дані можуть бути основою, що допоможе зробити підприємництво більш доступним та ефективним – як варіант майтубньої кар'єри для молоді. Виявлення та подолання внутрішніх бар'єрів сприяє особистісному росту студентів, підвищенню їх самооцінки та впевненості у власних силах, що є надзвичайно важливим в умовах триваючої російсько-української війни.

Ступінь досліджуваності проблеми.

Проблематика підприємницької активності молоді, зокрема студентства, привертала увагу багатьох українських та іноземних дослідників. Г. Мутерко та Д. Михальов аналізували особливості мотивації персоналу в умовах воєнного стану, звертаючи увагу на вплив зовнішніх чинників на підприємницьку ініціативу молоді [2]. Ряд дослідників, зокрема С. Коста та С. Сантос, наголошували на важливості виявлення внутрішніх ресурсів особистості як основи для підприємницької діяльності, а також вивчали різні типи можливостей, які активують підприємницький потенціал [3]. С. Фаррадіна розробив інструменти для вимірювання психологічної готовності до підприємництва на основі факторного аналізу, що стало базою для побудови багатьох сучасних методик оцінювання цього феномену [4]. Різноманітним аспектам розвитку та стимулювання підприємництва та підприємницького потенціалу присвячено дослідження багатьох науковців, зокрема М. Ажажи [5], Н. Васильчук [6], Н. Гавриленко [7], Т. Несторенко [8], І. Нагай [9], І. Остополець [10], О. Юзик [11, 12] та інших. Попри активний науковий інтерес, питання психологічних бар'єрів студентів до підприємництва в умовах війни, з урахуванням впливу переміщення університетів, залишається недостатньо вивченим. Саме тому актуальним є дослідження поєднання мотиваційних чинників та внутрішніх перешкод щодо психологічної готовності до підприємництва у студентській молоді в сучасному контексті змін на ринку праці та освітньому середовищі.

Мета статті. Дослідження спрямоване на виявлення основних психологічних бар'єрів та рівня мотивації студентів Бердянського державного педагогічного університету (БДПУ) до підприємницької діяльності під час повномасштабної війни.

Методи та методики дослідження. Для оцінки психологічної готовності студентів до підприємницької діяльності було використано метод анкетування, побудованого на основі восьмифакторної моделі, що сформована з урахуванням процедур експлораторного факторного аналізу. Такий підхід дозволив виділити основні психологічні компоненти, що впливають на схильність до ведення підприємства. Мета проведеного анкетування полягала в кращому розумінні рівня зацікавленості, мотивації та впевненості в собі студентів як потенційних підприємців.

Завданням дослідження було визначення основних страхів, сумнівів та перешкод в контексті психологічної готовності студентів БДПУ до підприємницької діяльності, розробка рекомендацій щодо подолання труднощів. Опитування було проведено в період 3-18 квітня 2025 р. за допомогою Google Form. Посилання на анкету було розіслано студентам БДПУ через електронну пошту та месенджери. Було отримано 32 відповіді студентів.

Анкета містила 40 тверджень, поділених на вісім тематичних блоків. Кожний з цих блоків відповідав окремому фактору:

1. Особистісні знання (Я вмію аналізувати ринок і розумію його основні закономірності).
2. Особисті труднощі (Коли виникає проблема, негайно знаходжу рішення).
3. Схильність до дій (Я готовий витратити значну частину часу на розвиток власного бізнесу).
4. Прагнення до навчання (Я із задоволенням вивчаю нову інформацію про підприємництво).
5. Взаємини з іншими (Мені комфортно взаємодіяти з різними людьми в бізнес-середовищі).
6. Особистісні зростання (Я усвідомлюю свої сильні та слабкі сторони і працюю над їх удосконаленням).
7. Досягнення через пристрасть (Я готовий інвестувати свій час і ресурси у те, що мене захоплює).
8. Підтримка з боку близьких людей (Я можу розраховувати на допомогу друзів у реалізації бізнес-ідей).

Оцінювання тверджень здійснювалося за шкалою Лайкерта, де учасники обирали одну з п'яти відповідей: 1 – повністю незгоден/а, 2 – незгоден/а, 3 – важко відповісти/ не визначився, 4 – згоден/а, 5 – повністю згоден/а. Така шкала дозволила кількісно виміряти рівень вираженості кожного психологічного чинника у студентів, а також виявити бар'єри та потенціал для розвитку підприємницького мислення. Окрім основного блоку анкета містила соціально-демографічну частину, яка дозволила врахувати вік, стать, спеціальність і наявність підприємницького досвіду у респондентів. У дослідженні використовувалися такі методи, як анкетування, статистичний метод, порівняння, узагальнення, метод систематизації, аналіз та синтез. Такий комплексний підхід допомагає не лише кількісно оцінити рівень готовності студентів до підприємницької діяльності, але і виявити глибинні психологічні причини стримування ініціативи.

Результати дослідження. В сучасних умовах активного розвитку технологій та інновацій особливої ваги набуває підтримка підприємницької ініціативи серед молоді. Студенти як майбутні фахівці та рушійна сила суспільства повинні бути готовими до викликів, які супроводжують підприємницьку діяльність. Проте не всі відчувають впевненість у своїх силах, навіть якщо вони мають знання та ідеї. Сьогодні саме освіта виконує ключову функцію у відтворенні людського капіталу [13]. В умовах зниження кількості робочих місць на ринку праці, особливо в прифронтових областях України, розвиток підприємницьких навичок серед студентів стає не лише інструментом особистого виживання, а й рушієм відновлення економіки на локальному рівні. Тому інвестиції в розвиток підприємницьких навичок студентів – це вклад не лише у майбутнє, а й у відновлення України як держави.

Після початку повномасштабної війни в Україні багато закладів вищої освіти Запорізької області були змушені евакуюватися з окупованих територій. Більшість державних університетів, зокрема Бердянський державний педагогічний університет, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького і Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного перемістилися до Запоріжжя і продовжують освітню діяльність в нових умовах (переважно онлайн). Відсутність чіткого бачення майбутнього, невпевненість у статусі навчального закладу, недостатня підтримка в сучасних умовах – все це викликає у студентів страх перед невизначеним майбутнім. Аз цього етапу страх стає одним з бар'єрів на шляху до підприємницької діяльності. Адже відкривати власну справу в умовах, коли навіть навчання може виявитися під загрозою, може здаватися ризиковано для молоді, яка ще немає достатнього життєвого досвіду чи стартового капіталу [8]. Попри складні обставини, переміщені заклади вищої освіти застосовують сценарний підхід, що дозволяє вибудовувати траєкторії адаптації та зберігати освітню активність [14, 15]. Такі сценарії є позитивним прикладом антикризового мислення, яке потенційно може надихати студентів на підприємницьку активність, якщо забезпечити відповідну підтримку.

Для дослідження психологічної готовності студентів різних академічних до підприємництва опитування було організовано онлайн – через Google форму. Серед респондентів переважно більшість становили жінки (91,7%). Серед тих, хто відповів на питання анкети, частка чоловіків склала 8,3%.

Серед респондентів найбільшою віковою групою, що була опитана, становили студенти у віці 19 років (44% від загальної кількості респондентів). Далі йдуть студенти віком 18 років – 26%. Однакову частку становили студенти віком 20 та 25 років – по 9% від усієї кількості респондентів. Аналогічна ситуація з віком до 16, 17 та 22 роки – по 4% (рис.1).

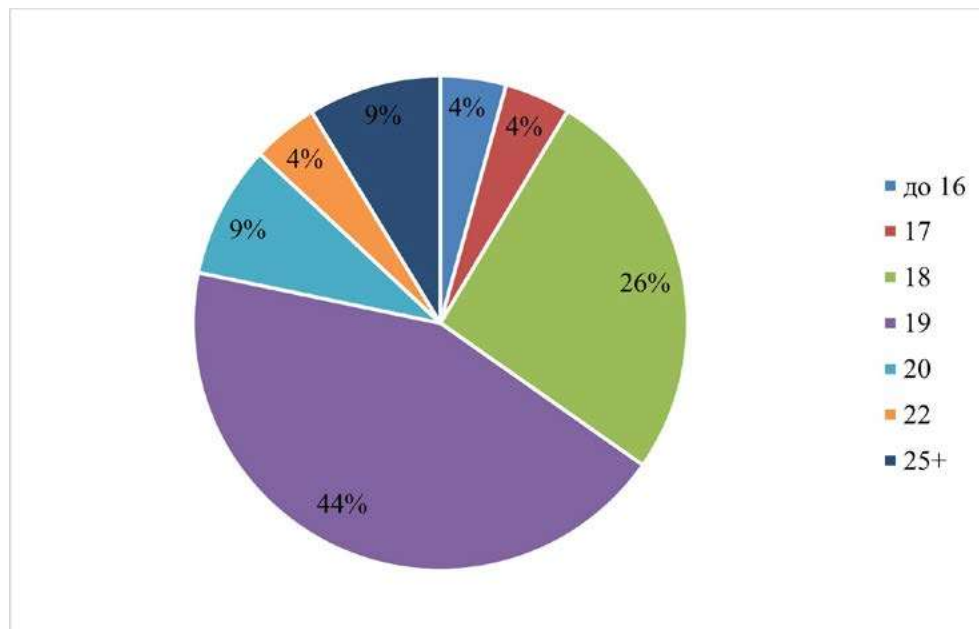

Рис. 1. Вік респондентів

Такий розподіл демонструє, що більшість опитуваних студентів перебувають на ранній стадії свого освітнього та життєвого шляху. В такому віці студентська молодь може ще не мати достатнього практичного досвіду, але водночас належить до покоління, яке невдовзі вийде на ринок праці.

Варто зазначити, що молодь може мати більше ентузіазму, але менше впевненості або досвіду, їх психологічна готовність для підприємництва може тільки починати формуватися на цьому етапі; молодь лише починає формувати власну професійну траєкторію. Все це робить ще важливішою розробку та впровадження в освітній процес програм щодо мотивації до підприємницької діяльності – в той період, коли студенти формують свої кар'єрні перспективи та особисті амбіції.

Окремо було досліджено питання про зв'язок між академічною спеціальністю (технологічна або гуманітарна) та інтересом до бізнесу. Опитування було проведено серед учасників з широким колом спеціальностей, включаючи гуманітарні та технічні галузі. Серед респондентів були студенти, які вивчають мистецтво, історію, археологію, педагогіку, філологію, логопедію – більшість з них традиційно вважаються гуманітарними. Водночас в опитуванні взяли участь студенти програмної інженерії, системного аналізу, бізнесу та торгівлі, права, фінансів. Така різноманітність забезпечує більш об'єктивну та всебічну картину психологічної готовності студентів до підприємницької діяльності. Існує поширений стереотип, що студенти спеціальностей економіка, фінанси,

бізнес, менеджмент тощо більш схильні до підприємницької діяльності завдяки своїм знанням щодо управління бізнесом, фінансами, аналізу ринків або бізнес-планування. І навпаки – студентів неекономічних напрямків сприймають як менш підготовлених або зацікавлених у започаткуванні бізнесу. Однак наразі це припущення все частіше піддається перегляду. Насправді підприємництво не обмежується якоюсь однією галуззю, хоча економічні знання, безумовно, є корисними. Крім того, успішне підприємництво вимагає навичок креативності, вміння спілкуватися, здатності аналізувати та розуміти людські потреби. Студенти гуманітарних спеціальностей так само здатні започатковувати власну справу та управляти бізнесом. Результати дослідження показали, що інтерес до підприємництва не пов'язаний виключно зі сферою навчання, хоча студенти економічних спеціальностей більш впевнені у своїх здібностях, тоді як студенти неекономічних спеціальностей частіше демонструють вагання. Підприємницький потенціал не обмежується академічним спрямуванням, а радше залежить від внутрішньої мотивації психологічної стійкості та доступу до зовнішньої підтримки. Варто зауважити, що студенти економічних спеціальностей мають більше знань в сфері започаткування та управління бізнесом, але це не робить їх автоматично більш мотивованими або краще підготовленими до підприємницької діяльності. Бажання та готовність розпочати бізнес формується багатьма іншими факторами, зокрема на це впливають психологічні перешкоди та упередження.

Розглянемо психологічні бар'єри більш детально. Психологічні бар'єри (перешкоди) – це внутрішні перешкоди, які заважають людині досягати своїх цілей, ухвалювати рішення або здійснювати певні дії. Вони можуть бути зумовлені страхами, попереднім негативним досвідом або соціальними установками. Психологічні бар'єри також можуть виникати на рівні свідомості та підсвідомості. Деякі бар'єри мають під собою об'єктивні причини, наприклад, реальна нестача знань. Інші можуть бути наслідком особистих переконань, відкладання важливих

рішень, уникання відповідальності та страху перед новими викликами. Доречно буде сказати, що найбільше впливає емоційний стан студентів, особливо під час воєнного стану, коли хвилювання за майбутнє, страх не реалізуватися стає вищим за бажання почати щось нове. Науковці виділяють основні характеристики для вимірювання готовності людини до підприємництва, вони охоплюють широкий спектр аспектів, які стосуються трьох основних сфер: особисті та сімейні характеристики; економічний і підприємницький досвід; набір психологічних рис. Ці сфери формують людину як особистість та впливають на її рішучість [3].

Дос основних психологічних бар'єрів можна віднести:

- страх невдачі – побоювання втратити гроші, витрачений час або репутацію; негативне ставлення до помилок у суспільстві;
- низька самооцінка та невпевненість у власних силах – відчуття, що для підприємництва потрібні «особливі здібності» та порівняння себе з успішними підприємцями;
- брак знань та досвіду – відсутність практичних навичок у фінансах, маркетингу, управлінні; низька компетентність у діяльності, яку хочеться реалізувати, а також недостатня підготовка в університетах до реального бізнес-середовища;
- страх ризику та нестабільності – невпевненість в економічному майбутньому країни, відсутність гарантій прибутку й стабільного доходу;
- вплив соціального оточення – відсутність підтримки з боку близьких та рідних, а також соціального оточення;
- перфекціонізм – студент може хотіти запустити ідеальний бізнес і боятися починати з малого, довго аналізувати ідеї та мало що робити для того, щоб їх реалізувати;
- страх відповідальності – прагнення стабільного доходу без необхідності брати на себе ризику підприємництва, нехтування попереджень та побоювання невдачі перед клієнтами;
- низька мотивація через очікування миттєвих результатів, які не завжди відповідають реальності.

Ці бар'єри можуть впливати на студентів незалежно від їх спеціальності навчання. Крім того, зовнішні обставини, такі як війна в Україні та загальнополітична й економічна нестабільність, значно знижують мотивацію молодих людей ризикувати, інвестувати в довгострокові проєкти започаткування бізнесу.

Питання анкети «Мене не лякає невизначеність, пов'язана з підприємництвом» безпосередньо стосується психологічних бар'єрів, зокрема воно оцінює ставлення до невизначеності, яке є критичною психологічною рисою у підприємстві (рис.2). Воно є непередбачуваним і поєднує в собі ризик змін та можливості невдачі.

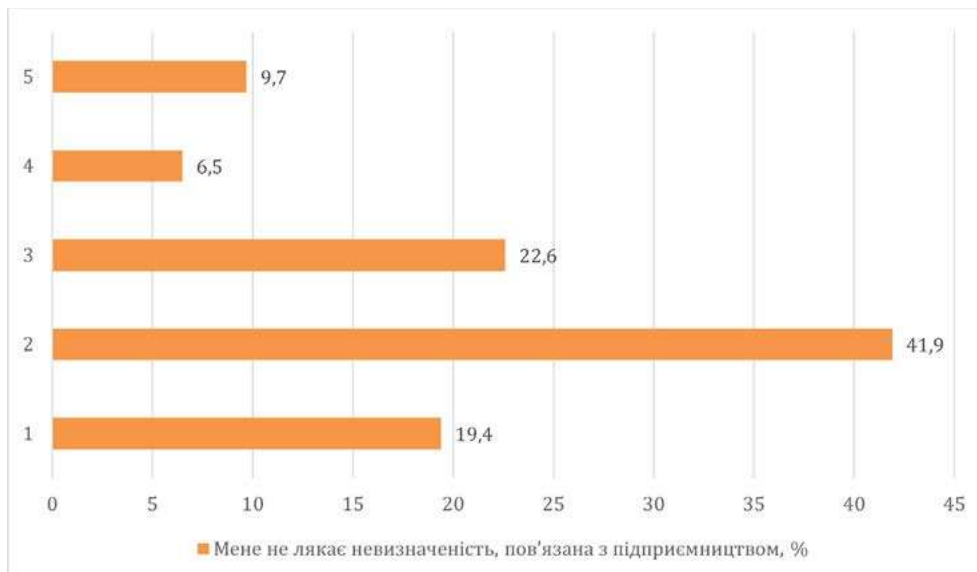

Рис. 2. Відповіді респондентів на питання «Мене не лякає невизначеність, пов'язана з підприємництвом»

Більшість студентів (83,9%) не погодилися з твердженням, що їх не лякає невизначеність, пов'язана з підприємництвом. Це свідчить про те, що невизначеність невідомого відіграє важливу роль у стримуванні підприємницьких дій. Хоча багато студентів демонструють мотивацію та зацікавленість, ці емоційні вагання можуть завадити їм зробити практичні кроки для запуску свого бізнесу. Страх може блокувати дії та завадити навіть мотивованій людині зробити перші кроки.

Ще одним з важливих питань є вплив мотивації на психологічний стан, бо зазвичай молоді люди очікують миттєвого прибутку. Частіше тільки довготривала робота зможе дати реальні успіхи, тому розчарування при перших труднощах є великою помилкою. Загалом мотивація відіграє вирішальну роль у тому, чи студент наважиться відкрити власну справу, чи обере більш традиційний шлях кар'єрного розвитку. Вона впливає на витривалість, ініціативність та готовність долати труднощі. Мотивацію можна поділити на зовнішню та внутрішню. До зовнішньої мотивації відносять фінансовий фактор – можливість заробляти більше, ніж на звичайній роботі; соціальний статус і визнання бути успішним у суспільстві; вплив оточення. До внутрішньої мотивації варто віднести бажання реалізувати власні ідеї та проєкти; захоплення певною сферою діяльності та прагнення зробити її частиною свого життя; саморозвиток, незалежність і можливість управляти власним часом. Мотивація дуже впливає на успіх бізнесу, тому що бажання досягти кар'єрного росту допомагає долати труднощі. І коли трапляється якась невдача або проблема, мотивація сприяє подоланню труднощів. Мотивація також визначає рівень ризику на який готовий підприємець, тому що надмірна мотивація до швидкого прибутку може змусити людину йти на необґрунтовані ризики, а збалансований підхід дозволяє оцінювати перспективи реалістично. Студенти та викладачі переміщених університетів швидко опановують нові цифрові інструменти (Zoom, Moodle, Telegram тощо), що свідчить про їх здатність до швидкої адаптації [16]. Як ознака внутрішньої готовності студентів до підприємництва є цифрові навички, гнучкість, самоорганізація – риси, що потрібні

сучасному підприємцю. Тобто поєднання особистих рис і правильної мотивації створює ідеальний фундамент для успішного підприємства. Визнання та врахування цих впливів дає можливість глибше зрозуміти ключ до справжньої підтримки підприємницьких прагнень студентської молоді.

Найбільш з показових висновків проведеного опитування була відповідь студентів на твердження «Я відчуваю внутрішню мотивацію займатися підприємництвом». Саме тут 77,4% учасників опитування обрали відповіді «не визначилися», «не погоджуються» або «повністю не погоджуються» (рис.3). Це демонструє несформовану позицію щодо своєї мотивації в підприємстві, причому значна 29% студентів повністю не погоджується, тобто у них не сформувалася внутрішня мотивація.

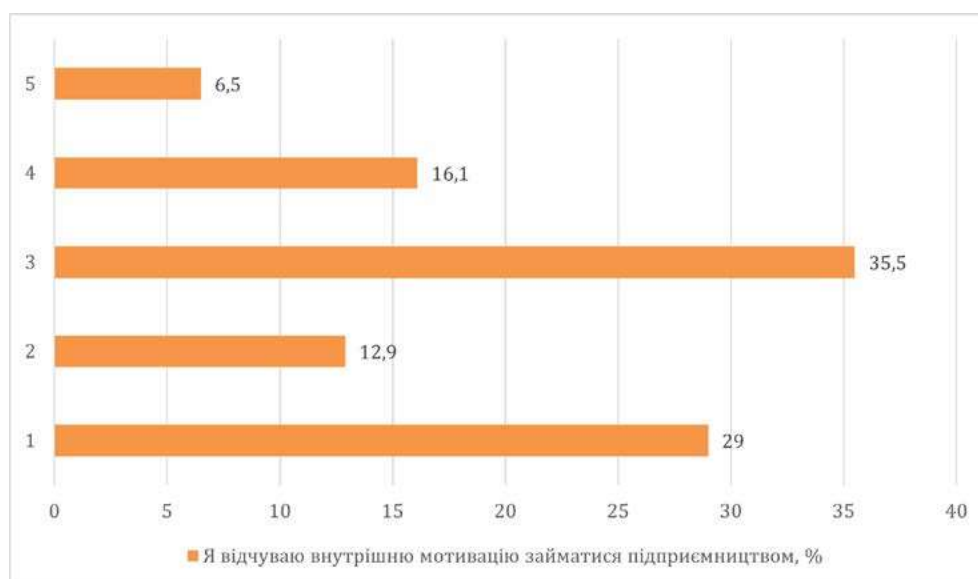

Рис. 3. Відповіді респондентів на питання «Я відчуваю внутрішню мотивацію займатися підприємництвом»

Загалом, негативні або нейтральні відповіді переважають, а це свідчить про потребу у додатковій мотивації до підприємницької діяльності, в організації та проведенні освітніх заходів для підвищення підприємницької зацікавленості студентів.

Варто зауважити, що будь-яка підприємницька діяльність зустрічається з перешкодами та бар'єрами, тому що падіння є неодмінною частиною зростання. Зокрема війна суттєво впливає на психологічну готовність українських студентів до ведення бізнесу, формуючи як і бар'єри, так і мотиваційні чинники [2]. Серед негативного впливу є підвищений рівень стресу та тривожності, тому що війна створює невизначеність за майбутнє й психологічно виснажує людей. Через війну багато сімей втратили стабільний дохід, що обмежує можливість інвестицій у власну справу. Отже студенти можуть боятися фінансових ризиків та просто не мати стартового капіталу.

Війна загострила багато наявних проблем та показала нестабільність найманої праці. Власна підприємницька діяльність у сучасних умовах сприймається не лише як форма самореалізації, а й як важливий елемент економічної стабілізації держави. Головним завданням українського підприємництва є підтримання економіки та допомога у відстоюванні незалежності та незламності України [17]. Війна формує усвідомлення своєї індивідуальності та важливості для української держави.

На рис.4 представлена діаграма, побудована на основі результатів опитування студентів. На ній представлено відповіді на питання, які найкраще передають психологічну готовність до підприємницької діяльності.

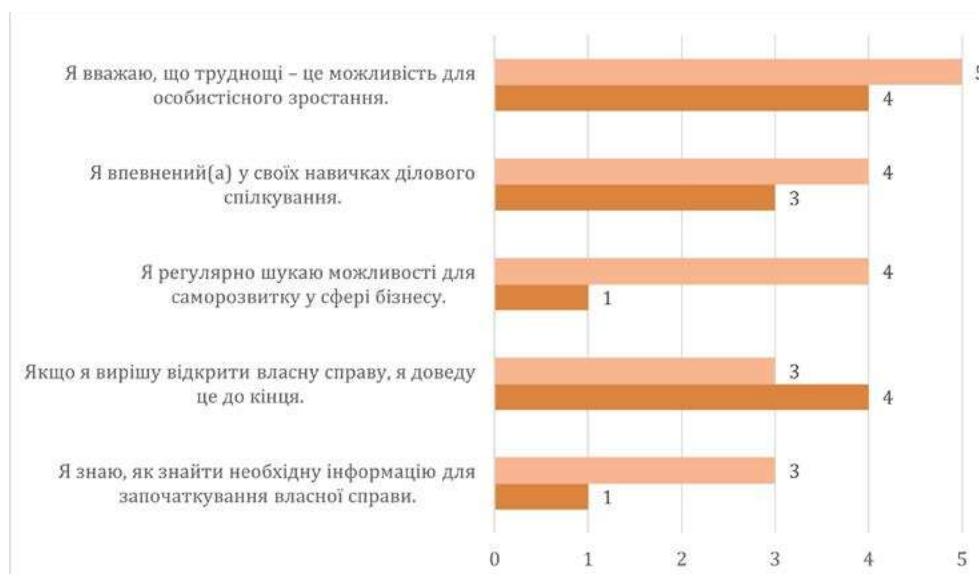

Рис. 4. Відповіді респондентів щодо їх психологічної готовності до підприємницької діяльності

Більшість студентів схильні погоджуватися або повністю погоджуватися з ключовими твердженнями (рис.4). Це свідчить про загальну відкритість та інтерес до підприємницької діяльності. Однак наявність деяких нейтральних або менш впевнених відповідей у певних сферах демонструє, що хоч студенти вмотивовані, вони все ще можуть стикатися з внутрішніми сумнівами або обмеженням. Ці результати підкреслюють важливість посилення мотивації, подолання психологічних перешкод та створення такого середовища, в якому студенти повною мірою зможуть реалізувати свій підприємницький потенціал.

Важливим фактором, що визначає рівень психологічної готовності студентів до підприємницької діяльності, є наявність попереднього досвіду у цій сфері. Згідно з результатами опитування (рис. 5), лише 12,5% респондентів повідомили, що мають досвід підприємницької діяльності. Переважна більшість опитаних (66,7%) не мали жодного досвіду у цій сфері, що може свідчити про низький рівень практичного досвіду серед молоді. Водночас 20,8% респондентів зазначили, що мають намір розпочати підприємницьку діяльність найближчим часом. Це свідчить про те, що студенти мають потенціал та зростання зацікавленості до самостійної економічної активності.

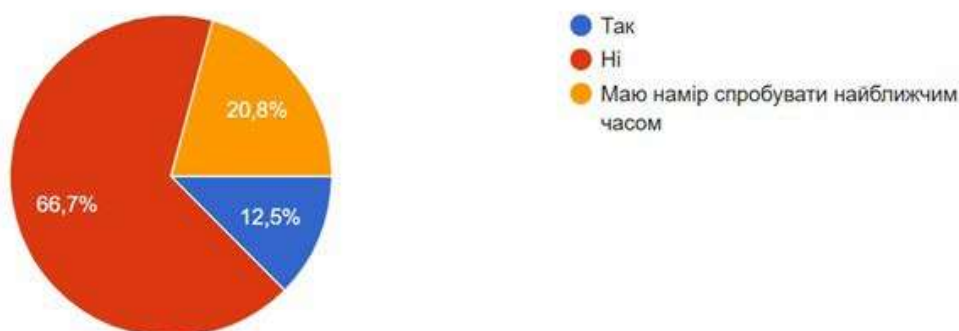

Рис. 5. Відповіді респондентів на питання «Чи маєте Ви досвід підприємницької діяльності?»

Таким чином, досвід підприємницької діяльності відіграє значну роль у формуванні впевненості, ініціативності та готовності до бізнесу. Студенти, які вже реалізували себе у підприємницькій сфері, є більш схильними до подальшого розвитку в цьому напрямі.

Висновки. У сучасних умовах студенти університетів мають широкий спектр можливостей для отримання знань з підприємництва навіть попри складнощі, спричинені війною та окупацією частини південних та східних територій України. Завдяки розвитку цифрових технологій вони можуть опанувати основи бізнесу через онлайн-курси, вебінари та освітні платформи – як українські, так і міжнародні. Водночас ті, хто має можливість фізично відвідувати заходи, можуть брати участь у семінарах, тренінгах, а також долучатися до діяльності бізнес-інкубаторів. Не менш важливими є програми менторства, стажування та консультацій, які сприяють практичному засвоєнню підприємницьких навичок. Крім того, переміщений університет забезпечує студентів необхідними знаннями шляхом впровадження відповідних освітніх компонентів, орієнтованих на розвиток підприємницького мислення. Усі ці ресурси та ініціативи створюють умови для особистісного і професійного зростання студентів, забезпечуючи їм доступ до актуальних знань і формуючи у них готовність до підприємницької діяльності навіть у складних умовах. Формування підприємницьких навичок має бути пріоритетом для всіх університетів (в тому числі і для переміщених), оскільки саме ці навички дозволяють студентам краще адаптуватися до змінного середовища, реалізовувати власні ініціативи та в перспективі – сприяти економічному відновленню регіонів.

Розуміння факторів, які перешкоджають молоді відкривати власний бізнес, дозволяють розробити ефективні стратегії для їх подолання. Це сприяє не лише особистісному розвитку студента, але й економічному зростанню країни в цілому. Підприємницька діяльність формує у студентів лідерські якості, відповідальність, самостійність, стресостійкість, а також сприяє зниженню тривожності та адаптації до змін у суспільстві. Мотивація є ключовим фактором, який може спонукати до активних дій. Як зовнішня, так і внутрішня мотивація впливає на загальний емоційний стан студентів і допомагає подолати бар'єри. Загалом, розвиток підприємницького мислення та психологічної підготовки в університетах сприятиме зменшенню перешкод і стимулюватиме створення та бажання до підприємницької діяльності серед молоді.

Література

- [1] Несторенко, Т.П. Формування підприємницьких навичок студентів переміщених університетів. Підприємництво та бізнес-адміністрування у воєнний час: сучасні виклики, тренди та трансформації: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., Харків, 01-28 лютого 2024 р. / [редкол.: П. Т. Бубенко, О. Ю. Палант, О. О. Рудаченко]; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова [та ін.]. ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2024, 110-112. URL: www.1ll.inh/Ip8od.
- [2] Мутерко, Г., Михальов, Д. Особливості мотивації персоналу підприємства в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство, 2024, 60. doi: 10.32782/2524-0072/2024-60-141
- [3] Costa, S. F., Ehrenhard, M. L., Caetano, A., Santos, S. C. The Role of Different Opportunities in the Activation and Use of the Business Opportunity Prototype. Creativity and Innovation Management, 2024, 33 (1), 58–72. URL: www.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/caim.12160 (дата звернення 17.04.2025)
- [4] Farradina, S., Syafitri, N., Herawati, I., Jayanti, W. An exploratory factor analysis of entrepreneurship psychological readiness (EPR) instrument. Journal of Innovation and Entrepreneurship, 2023, 12 (1). URL: www.innovation-entrepreneurship.springeropen.com/articles/10.1186/s13731-023-00314-y
- [5] Ажажа, М.А., Пеліова, Я., Несторенко, Т.П. Управління релокованими університетами в умовах підвищеної невизначеності. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки, 2023, 2, 27-40. doi: 10.31494/2412-9208-2023-1-2-27-40
- [6] Васильчук, Н. О. Демографічні чинники впливу на трудовий потенціал. Вісник «Одеського національного університету. Економіка», 2013, 18 (1/1), 51-53.
- [7] Гавриленко, Н., Грищенко, О., Козіцька, Н. Вплив цифрових трансформацій на зміст фіскального адміністрування. Економіка та суспільство, 2022, 41. doi: 10.32782/2524-0072/2022-41-38.
- [8] Несторенко, Т., Пеліова, Я., Несторенко, О. Університети з окупованих територій Запорізької області: вибір в умовах невизначеності. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки, 2024, 3, 211–226. doi: 10.32782/2412-9208-2024-3-211-226
- [9] Nagay, I., Khalabuzar, O., Aliksieieva, H., Antonenko, O., Ovsiannikov, O. Peculiarities of the Formation of Students' Business Communication Skills within the Distance Learning. Education Research International, 2023, vol. 2023, 1-8. doi: 10.1155/2023/9660270.
- [10] Остополець, О.Ю., Несторенко, Т.П., Шліва, С. Аналіз способу життя і здоров'я українських студентів. Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (25–26 квітня 2018 року): збірник тез. БДПУ, 2018, 2, 93-94. URL: www.shorter.me/IUPO4
- [11] Юзик, О.П. Мотивація вибору професії як важливий чинник розвитку та становлення вчителя інформатики. Нова педагогічна думка, 2020, 1 (101), 102–106. doi: 10.37026/2520-6427-2020-101-1-102-105.
- [12] Юзик, О. Концептуальні засади нової української школи у професійній підготовці здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей. Педагогічна наука і освіта XXI століття, 2024, 2, 61-71. doi: 10.35619/vi2.27.
- [13] Сидорченко Т. Ф. Вплив освіти на розвиток економіки та суспільства. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки, 2024, 3, 25-34. doi: 10.31494/2412-9208-2023-1-3-25-34.
- [14] Несторенко, Т.П., Несторенко, О.В. Сценарний підхід для визначення напрямків розвитку українського університету з прифронтової території. Інноваційні рішення в сучасній науці, освіті та практиці: Збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції (наукове видання), 15-16 жовтня 2024 р.: у 2 ч. НТУ, ч.1, 2024, 74-77. URL: www.clipr.cc/8CxJb
- [15] Стратегія розвитку Бердянського державного педагогічного університету (2022–2025 рр.). URL: www.surl.li/emvpr

- [16] Алексеева, Г.М., Черезова, І.О., Федорик, В.В., Лаврик, В.В. Інтеграція цифрових інструментів для емпіричного дослідження впливу толерантності до невизначеності на життєстійкість особистості в умовах війни. *Перспективи та інновації науки*, 2024, 8 (42), 648-662. doi: 10.52058/2786-4952-2024-8(42)-648-662
- [17] Давидюк, А., Коломієць, Т. Статистичні засади оцінювання підприємницької діяльності в Україні під час війни (2014–2022 роки). *Збірник тез наук. конф. викладачів та молодих науковців Житомирського держ. ун-ту імені Івана Франка з нагоди Днів науки*, 2024, 514–520. URL: www.eprints.zu.edu.ua/40278/1/Davydjuk.pdf

PSYCHOLOGICAL BARRIERS AND THE ROLE OF MOTIVATION IN FORMING STUDENTS' ENTREPRENEURIAL READINESS DURING WAR

ABSTRACT

This article examines psychological barriers and the role of motivational factors in shaping students' entrepreneurial readiness during wartime. The results of a survey conducted in April 2025 among 32 students of Berdyansk State Pedagogical University (temporarily relocated to Zaporizhzhia) revealed key internal obstacles that hinder youth entrepreneurial activity, including fear of failure, low self-esteem, lack of experience, insufficient support, and fear of responsibility. Special attention is paid to the influence of academic specialization, age characteristics, social environment, and the impact of the war on students' psychological resilience. The study analyzes the importance of both extrinsic and intrinsic motivation in forming readiness to start one's own business. The conclusion highlights the need to implement targeted educational programs that promote the development of entrepreneurial thinking, help overcome psychological barriers, and stimulate student initiative in times of uncertainty.

KEYWORDS

entrepreneurial activity, war, psychological barriers, motivation, students, displaced university.

BARIERY PSYCHOLOGICZNE I ROLA MOTYWACJI W KSZTAŁTOWANIU GOTOWOŚCI PRZEDSIĘBIORCZEJ STUDENTÓW W CZASIE WOJNY

STRESZCZENIE

Artykuł analizuje bariery psychologiczne oraz rolę czynników motywacyjnych w kształtowaniu gotowości przedsiębiorczej studentów w czasie wojny. Wyniki ankiety przeprowadzonej w kwietniu 2025 roku wśród 32 studentów Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego w Berdiańsku (tymczasowo przeniesionego do Zaporozża) ujawniły kluczowe wewnętrzne przeszkody, które ograniczają aktywność przedsiębiorczą młodzieży. Należą do nich: lęk przed porażką, niska samoocena, brak doświadczenia, niedostateczne wsparcie oraz strach przed odpowiedzialnością. Szczególną uwagę poświęcono wpływowi specjalizacji akademickiej, cechom wieku, otoczeniu społecznemu oraz wpływowi wojny na odporność psychiczną studentów. Przeanalizowano znaczenie motywacji zewnętrznej i wewnętrznej w kształtowaniu gotowości do rozpoczęcia własnej działalności. Wskazano na potrzebę wdrażania ukierunkowanych programów edukacyjnych, które będą wspierać rozwój myślenia przedsiębiorczego, przewycięzanie barier psychologicznych i stymulowanie inicjatywy wśród studentów w warunkach niepewności.

SŁOWA KLUCZOWE

działalność przedsiębiorcza, wojna, bariery psychologiczne, motywacja, studenci, uniwersytet przeniesiony.

Artykuł udostępniony na licencjach Creative Commons/ Article distributed under the terms of Creative Commons licenses: Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0). License available: www.creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/